УДК 616.89-008.434: 316.614.5-053.5
Труш К.В.[1], Семенцова О.М.[2], Середа О.П.[3]
[1] студ. гр. УФКСз-315м НУ «Запорізька політехніка»
[2] доц. НУ «Запорізька політехніка»
[3] старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

РОДИННЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

К.В. Труш, О.М. Семенцова, О.П. Середа

Актуальність проблеми формування мовної ідентичності дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення зумовлена соціокультурними трансформаціями, спричиненими повномасштабною

війною в Україні та вимушеною міграцією родин. Перебування дитини в іншомовному соціумі супроводжується звуженням сфери функціонування рідної мови, посиленням впливу домінантної мови приймаючого середовища, зміною освітнього простору та комунікативних практик. Для значної частини сучасного покоління молодших школярів цей досвід вимушеного переїзду збігся із сензитивним періодом розвитку мовлення, що стало додатковим стресовим фактором та ускладнило процес формування їхньої мовної системи.

Проблема мовної ідентичності розглядається науковцями у межах теорій особистісної та соціальної ідентичності. Згідно з концепціями Е. Еріксона (E. Erikson) та Г. Тешфела (H. Tajfel), мова є важливим маркером групової приналежності [4; 8]. У концепції родинної мовної політики Е. Шохамі (E. Shohamy) підкреслюється визначальна роль мовних установок батьків у збереженні рідної мови в умовах білінгвізму та міграції [7]. Низка досліджень присвячена явищам міжмовної інтерференції та змішування мовних систем, з якими стикаються діти в умовах мультилінгвального середовища [5]. Дослідження О. Чернякової, Ж. Ронжа (J. Ronjat) і Н. Імедадзе засвідчують, що ранній білінгвізм може потребувати педагогічної підтримки для гармонійного розвитку обох мов [3; 5; 6]. Ця потреба стає особливо гострою для дітей з порушеннями мовлення. Як зазначають українські дослідники, зокрема В. Тарасун, мовлення виступає інтегративною складовою особистісного становлення, а його порушення впливають на самосприйняття, комунікативну впевненість та соціальну адаптацію [2].

Для дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення мовленнєва діяльність є не лише засобом комунікації, вона виконує регулятивну, компенсаторну та ідентифікаційну функції. Саме в цей період закладаються основи мовної самосвідомості та формується первинна самоідентифікація. В умовах міграції, де освітнє середовище орієнтоване на мову приймаючої країни, обсяг використання рідної мови природно скорочується. За таких обставин саме родина стає головним осередком збереження рідної мови. Дослідження Т. Маркотенко та І. Масловської доводять, що успішне формування мовної ідентичності молодших школярів залежить від низки чинників: структури мовленнєвого порушення, когнітивних можливостей учня, мовної позиції батьків та наявності системного корекційного супроводу [1].

Для дітей із мовленнєвими порушеннями особливого значення набувають емоційна безпека спілкування та єдність виховних і корекційних впливів у системі «родина – освітнє середовище». Ефективна підтримка в родинному колі передбачає використання інтерактивних та наративних практик: спільне читання двома мовами, обговорення шкільних подій рідною мовою та створення «мовно збагаченого» середовища. Натомість брак

цілеспрямованої родинної мовної політики в умовах міграції призводить до зниження мовленнєвої активності дитини та формування нестійкої мовної самоідентифікації.

Отже, аналіз теоретичних концепцій свідчить, що формування стійкої мовної самоідентичності та подолання явищ міжмовної інтерференції можливе лише за умови інтеграції зусиль родини та професійного супроводу, що в умовах вимушеної міграції набуває особливої значущості для збереження зв'язку дитини з рідною мовою та культурою. Пріоритетним напрямом подальшого дослідження є пошук та розробка дієвих інструментів з формування мовної ідентичності молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Маркотенко Т. С., Масловська І. С. Двомовність навчання дітей дошкільного віку: теоретичні засади та практичні аспекти. *Інноваційна педагогіка*. 2025. Випуск 85. Том 1. С. 208–211.

2. Тарасун В. В. Логодидактика : навчальний посібник для вищих навчальних закладів. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004. 346 с.

3. Чернякова О. І. Розвиток мовлення дошкільників в умовах двомовності. *Молодий вчений*. 2015. № 2 (17). С. 137–139.

4. Erikson E. H. Identity: Youth and Crisis. New York: W. W. Norton & Company, 1968. 336 p.

5. Imedadze N. On the Psychological Nature of Child Speech Formation under Condition of Exposure to Two Languages. *International Journal of Psychology*, 1967. 2(2), 129–132.

6. Ronjat J. Le développement du langage observé chez un enfant bilingue. Paris: Champion, 1913. 155 p.

7. Shohamy E. Language Policy: Hidden Agendas and New Approaches. London: Routledge, 2006. 208 p.

8. Tajfel H. Social Identity and Intergroup Relations. Cambridge: Cambridge University Press, 1982. 546 p.